

LBRIS

We know
books

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Guénon, René

Demiurgul și alte studii tradiționale / René Guénon; trad. din lb.
franceză de Daniel Hoblea. – Ed. a 2-a – București: Herald, 2023
ISBN 978-630-6550-16-6

I. Hoblea, Daniel (trad.)

1

2

Pentru noutăți și comenzi:

www.edituraherald.ro

office@edituraherald.ro

Tel: 021.319.40.60, 021.319.40.61

Fax: 021.319.40.59, 021.319.40.60

Mob: 0744.888.388, 0771.664.320

René Guénon

© Le Démiurge, La Gnose: La Revue intégrale, 1909

René Guénon

Demiurgul

Și alte studii tradiționale

Cuvânt înainte:

ROGER MARIDORT

Cuvânt introductiv:

MIRCEA A. TĂMAȘ

Traducere din limba franceză:

DANIEL HOBLEA

EDITURA HERALD

București

Cuprins

CUVÂNT INTRODUCATIV 9

CUVÂNT ÎNAINTE 33

PARTEA ÎNTÂI

METAFIZICĂ ȘI COSMOLOGIE

I. Demiurgul	39
II. Monoteism și angelologie	56
III. Spirit și intelect	61
IV. Ideile eterne	67
V. Tăcere și solitudine	71
VI. „Cunoaște-te pe tine însuși”	77
VII. Observații asupra producerii numerelor	86

PARTEA A DOUA

ȘTIINȚE ȘI ARTE TRADIȚIONALE

I. Inițierea și meseriile	99
II. Observații asupra notației matematice	106
III. Artele și concepția lor tradițională	128
IV. Condițiile existenței corporale	135

PARTEA A TREIA

DESPRE CÂTEVA ERORI MODERNE

I. Despre pretinsul „empirism” al anticilor	161
II. Răspândirea cunoașterii și spiritul modern	167
III. Superstiția „valorii”	172
IV. Simțul proporțiilor	180
V. Originile mormonismului	186
VI. Gnoza și școlile spiritualiste	201
VII. Despre o misiune în Asia Centrală	237
VII. Știința profană în fața doctrinelor tradiționale	247

Capitolul I

DEMIURGUL¹

I

Există o serie de probleme care i-au preocupat constant pe oameni, dar poate niciuna nu s-a arătat în general mai dificil de rezolvat decât cea a originii răului, problemă de care s-au lovit, ca de un obstacol de netrecut, majoritatea filosofilor și mai cu seamă teologii: „*Si Deus est, unde Malum? Si non est, unde Bonum?*” Această dilemă este într-adevăr insolubilă pentru cei ce consideră Creația ca opera directă a lui Dumnezeu, fiind prin urmare obligați să-L facă deopotrivă responsabil în privința Binelui și a Răului. Se va spune, fără îndoială, că această responsabilitate e atenuată într-o oarecare măsură de libertatea creaturilor; dar, dacă creaturile pot alege între Bine și Rău, înseamnă că ambele existau deja, cel puțin în principiu, iar dacă sunt susceptibile de a se decide uneori în favoarea Răului în loc să fie totdeauna înclinate spre Bine, e pentru că sunt imperfecte; prin urmare, cum a putut Dumnezeu, dacă este perfect, să creeze ființe imperfecte?

Este evident că Perfectul nu poate produce imperfectul, deoarece, dacă acest lucru ar fi posibil, Perfectul ar trebui să conțină imperfectul în stare principială, iar atunci n-ar mai fi Perfect. Imperfectul nu poate așadar proveni din Perfect pe calea emanației; el n-ar putea rezulta în acest caz decât prin

¹ *La Gnose*, n° 1, noiembrie 1909.

creație „*ex nihilo*”; dar cum să admiti posibilitatea apariției unui lucru din nimic, cu alte cuvinte, cum poate exista ceva care să nu aibă principiu? De altfel, admitând creația „*ex nihilo*”, ar însemna să se presupună aneantizarea finală a ființelor create, căci ceea ce a avut un început, trebuie să aibă și un sfârșit, nimic nefiind mai illogic decât să se vorbească despre nemurire într-o asemenea ipoteză; însă creația astfel înțeleasă nu e decât o absurditate, din moment ce ar fi contrară principiului cauzalității, pe care niciun om rezonabil nu-l poate nega în mod sincer, și putem spune împreună cu Lucrețiu: „*Ex nihilo nihil, ad nihilum nil posse reverti*”.

Nimic nu poate exista în lipsa unui principiu; dar care este acest principiu? Să nu existe în realitate decât un Principiu al tuturor lucrurilor? Dacă se ia în considerare Universul total, este evident că el conține toate lucrurile, pentru că toate părțile sunt cuprinse în Tot; pe de altă parte, Totul este în mod necesar nelimitat, deoarece, dacă ar avea o limită, ceea ce ar fi dincolo de aceasta n-ar mai fi cuprins în Tot, această supoziție fiind absurdă. Ceea ce nu are limite poate fi numit Infinit și, dat fiind că el conține tot, acest Infinit este principiu al tuturor lucrurilor. De altfel, Infinitul este în mod necesar unul, căci două Infinituri neidentice s-ar exclude reciproc; rezultă de aici că nu există decât un Principiu al tuturor lucrurilor, acesta fiind Perfectul, pentru că Infinitul nu poate fi Infinit decât dacă este identic cu Perfectul.

Astfel, Perfectul este Principiul suprem, Cauza primă; el conține toate lucrurile în potență și a produs toate lucrurile; însă în acest caz, din moment ce nu există decât un Principiu, ce reprezintă toate opozițiile din Univers avute de obicei în vedere: Ființa și Neființa, Spiritul și Materia, Binele și Răul? Suntem din nou în fața întrebării puse la început și o putem formula acum într-un mod mai general: cum a putut Unitatea să producă Dualitatea?

Unii au crezut că trebuie să admită două principii distincte, reciproc opuse; însă această ipoteză este înlăturată prin ceea ce am spus mai înainte. Într-adevăr, aceste principii nu pot fi ambele infinite, deoarece în această situație s-ar exclude sau s-ar confunda; dacă doar unul ar fi infinit, acesta ar trebui să fie principiul celuilalt; în sfârșit, dacă ambele ar fi finite, ele n-ar mai fi principii veritabile, căci a afirma că finitul poate exista prin sine, echivalează cu a susține că ceva poate proveni din nimic, de vreme ce tot ce este finit are un început, în mod logic, dacă nu cronologic. Prin urmare, în acest din urmă caz, ambele principii fiind finite, trebuie să provină dintr-un principiu comun, care este infinit, întorcându-ne astfel la considerarea unui Principiu unic. De altfel, multe dintre doctrinele privite îndeobște ca dualiste nu sunt astfel decât în aparență; în maniheism și în religia lui Zoroastru, dualismul nu era decât o doctrină pur exoterică, acoperind veritabila doctrină ezoterică a Unității: Ormuzd și Ahriman sunt zămisliti deopotrivă de Zervan Akeren și trebuie să se contopească în el la sfârșitul timpurilor.

În consecință, Dualitatea este în mod necesar produsă de Unitate, de vreme ce nu poate exista prin ea însăși; dar cum a putut fi ea produsă? Pentru a înțelege acest lucru, trebuie în primul rând să considerăm Dualitatea sub aspectul ei cel mai puțin particularizat, anume în opoziția Ființă-Neființă; de altfel, dat fiind că ambele sunt conținute cu necesitate în Perfectiunea totală, este evident înainte de toate că această opoziție nu poate fi decât aparentă. Ar fi preferabil, așadar, să se vorbească numai despre distincție; dar în ce constă această distincție? Există ea în realitate independent de noi sau nu este decât rezultatul modului nostru de a considera lucrurile?

Dacă prin Neființă nu se înțelege decât purul neant, e inutil să se mai vorbească despre ea, căci ce se poate spune despre ceea ce este nimic? Însă ar fi cu totul altfel dacă s-ar

considera Neființa ca posibilitate de a fi; Ființa este manifestarea Neființei astfel înțeleasă, fiind cuprinsă în stare potențială în această Neființă. Raportul Neființei cu Ființa este deci raportul nonmanifestatului cu manifestatul, putându-se spune că nonmanifestatul este superior manifestatului căruia îi este principiu, deoarece el conține în potență tot manifestatul, plus ceea ce nu este, n-a fost și nu va fi niciodată manifestat. Totodată, vedem că e imposibil să se vorbească aici despre o distincție reală, dat fiind că manifestatul este conținut principial în nonmanifestat; această distincție există așadar pentru noi, dar ea nu există *decât* pentru noi.

Dacă așa stau lucrurile în cazul Dualității sub aspectul distincției între Ființă și Neființă, trebuie să fie la fel, cu atât mai mult, pentru toate celelalte aspecte ale Dualității. Se observă deja prin aceasta cât de iluzorie este distincția între Spirit și Materie, pe baza căreia au fost totuși elaborate, mai cu seamă în timpurile moderne, un atât de mare număr de sisteme filosofice, ca pe o temelie de neclintit; dacă această distincție dispăre, din toate aceste sisteme nu mai rămâne nimic. Mai mult, putem remarca în trecut că Dualitatea nu poate exista fără Ternar, căci dacă Principiul suprem, diferențiindu-se, dă naștere la două elemente, care de altfel nu sunt distincte decât în măsura în care le considerăm ca atare, aceste două elemente și Principiul lor comun formează un Ternar, astfel încât, în realitate, Ternarul și nu Binarul este cel imediat produs prin prima diferențiere a Unității primordiale.

Revenim acum la distincția între Bine și Rău, care nu este de asemenea decât un aspect particular al Dualității. Când Răului i se opune Binele, Binelui i se atribuie în general Perfecțiunea sau, cel puțin, pe o treaptă inferioară, o tendință spre Perfecțiune, Răul nefiind în acest caz decât imperfectul; dar cum ar putea imperfectul să se opună Perfectului? Am văzut că Perfectul este principiuul tuturor lucrurilor, și că,

pe de altă parte, el nu poate produce imperfectul, de unde rezultă că, de fapt, imperfectul nu există sau că, cel puțin, nu poate exista decât ca element constitutiv al Perfecțiunii totale; însă, în acest caz, el nu poate fi realmente imperfect, ceea ce numim imperfecțiune nefiind decât relativitate. Astfel, ceea ce numim eroare nu este decât adevăr relativ, deoarece toate erorile trebuie să fie cuprinse în Adevărul total, altminteri acesta, fiind limitat de ceva din afara lui, n-ar mai fi perfect, fapt ce echivalează cu a afirma că Adevărul ar înceta să mai fie Adevăr! Erorile, sau mai degrabă adevărurile relative, nu sunt decât fragmente ale Adevărului total; fragmentarea, deci, e cea care produce relativitatea și, în consecință, s-ar putea spune că ea este cauza Răului, dacă relativitatea ar fi realmente sinonimă cu imperfecțiunea; dar Răul nu există ca atare decât dacă îl distingem de Bine.

Dacă desemnăm Perfecțiunea drept Bine, relativul nu mai e distinct în mod real, din moment ce este conținut în principiu; prin urmare, din punct de vedere universal, Răul nu există. El va exista numai dacă vom considera toate lucrurile sub un aspect fragmentar și analitic, separându-le de Principiul lor comun, în loc să le considerăm sintetic ca fiind conținute în acest Principiu, care este Perfecțiunea. În felul acesta este creat imperfectul; distingând Răul de Bine sunt create amândouă chiar prin această distincție, deoarece Binele și Răul nu există ca atare decât dacă se opun reciproc și, dacă nu există Răul, nu mai e cazul să se vorbească despre Bine în sensul obișnuit al acestui cuvânt, ci numai despre Perfecțiune. Așadar, fatala iluzie a Dualismului este cea care dă realitate Binelui și Răului, și care, considerând lucrurile dintr-un punct de vedere particularizat, substituie Unității Multiplicitatea, închizând astfel ființele asupra cărora își exercită puterea în domeniul confuziei și diviziunii; acest domeniu este împărăția Demiurgului.

II

Cele spuse în legătură cu distincția între Bine și Rău ne permit să înțelegem simbolul Căderii originare, cel puțin în măsura în care aceste lucruri pot fi exprimate. Fragmentarea Adevărului total (sau a Verbului, căci sunt identice în fond), fragmentare ce produce relativitatea, este identică segmentării lui Adam Kadmon, ale cărui „parcele” separate constituie Adam Protoplast, adică primul formator; cauza acestei fragmentări este *Nahash*, Egoismul sau dorința existenței individuale. Acest *Nahash* nu este o cauză exterioară omului, ci una lăuntrică, mai întâi în stare potențială, nedevenindu-i exterior decât în măsura în care omul însuși îl exteriorizează; acest instinct de separativitate, care prin natura sa provoacă diviziunea, îl împinge pe om să guste fructul Arborelui Cunoștinței Binelui și Răului, adică să creeze chiar distincția între Bine și Rău. În consecință, ochii omului s-au deschis, ceea ce-i era interior devenindu-i exterior, ca urmare a separării ce s-a produs între ființe; acestea sunt acum îmbrăcate în forme, care limitează și definesc existența lor individuală, omul fiind astfel primul formator. Însă și el se găsește de acum înainte supus condițiilor acestei existențe individuale, fiind de asemenea îmbrăcat de o formă sau, conform expresiei biblice, cu o „îmbrăcămintă de piele”; el este închis în domeniul Binelui și Răului, în împărăția Demiurgului.

Se poate deduce din această expunere, prescurtată și incompletă de altminteri, că în realitate Demiurgul nu este o putere exterioară omului; el nu e în principiu decât voința omului în măsura în care realizează distincția între Bine și Rău. Dar apoi, limitat la calitatea de ființă individuală prin această voință, omul o consideră ca pe ceva din afara lui, ea devenind astfel distinctă de el; mai mult, cum ea se opune eforturilor de a ieși din domeniul în care singur s-a închis, omul o privește ca pe o putere

ostilă, numind-o Satan sau Adversarul. Se remarcă, de altfel, că acest Adversar, pe care l-am creat noi înșine și îl creăm în fiecare clipă (deoarece acest lucru nu trebuie considerat ca având loc într-un timp determinat), acest Adversar, spunem noi, nu este rău în sine, ci e doar ansamblul a tot ce ne este contrar.

Dintr-un punct de vedere mai general, Demiurgul – devenit o putere distinctă și considerat ca atare – este „Stăpânitorul acestei Lumi” despre care e vorba în Evanghelia lui Ioan; din această perspectivă cel puțin, el nu e la drept vorbind nici bun nici rău, ori mai degrabă este și-ntr-un fel și-n celălalt, din moment ce conține în el însuși Binele și Răul. Se consideră că domeniul său este Lumea inferioară, ce s-ar opune Lumii superioare sau Universului principal de care a fost separată, însă trebuie să observăm că această separație nu este niciodată reală la modul absolut; ea nu e reală decât în măsura în care o realizăm noi, căci această Lume inferioară este conținută în stare potențială în Universul principal, fiind evident că nicio parte nu poate realmente să iasă din Tot. De altfel, tocmai acest lucru împiedică să se continue căderea la nesfârșit; dar aceasta nu e decât o expresie cu totul simbolică, profunzimea căderii măsurând doar gradul în care este realizată separația. Cu această restricție, Demiurgul se opune lui Adam Kadmon sau Umanității principale (manifestare a Verbului), însă numai ca un reflex, căci el nu este o emanație și nu există prin sine însuși; acest lucru este reprezentat în *Zohar* prin figurile a doi bătrâni, de asemenea prin cele două triumphiuri opuse ale Pecetei lui Solomon.

Suntem nevoiți, așadar, să considerăm Demiurgul drept un reflex tenebros și inversat al Ființei, pentru că nu poate fi altceva în realitate. El nu este prin urmare o ființă; dar, conform celor spuse înainte, Demiurgul poate fi privit în chip de colectivitate a ființelor în măsura în care acestea sunt distincte sau, dacă se preferă, atâta timp cât au o existență individuală. Suntem ființe distincte atâta vreme cât creăm noi înșine

distincția, care nu există decât în măsura în care o creăm; atâta vreme cât creăm această distincție, suntem elemente ale Demiurgului, și, ca ființe distincte, aparținem domeniului acestui Demiurg, domeniu identic cu ceea ce numim Creație.

Toate elementele Creației, toate creaturile sunt deci cuprinse în Demiurg, el neputându-le scoate într-adevăr decât din sine însuși, de vreme ce creația *ex nihilo* este imposibilă. Considerat drept Creator, Demiurgul produce mai întâi diviziunea; de fapt, el nu este realmente distinct de ea, din moment ce nu există decât în măsura în care diviziunea însăși există; apoi, cum diviziunea este sursa existenței individuale și dat fiind că aceasta este definită prin formă, Demiurgul trebuie considerat ca formator, situație în care, așa cum am văzut, el este identic cu Adam Protoplast. Se mai poate spune că Demiurgul creează Materia, înțelegând prin acest cuvânt haosul primordial ca rezervor comun al tuturor formelor; pe urmă, el organizează această Materie haotică și tenebroasă în care domnește confuzia, alcătuiind din ea formele multiple al căror ansamblu constituie Creația.

Rezultă de aici că această Creație este imperfectă? Perfectă, într-adevăr, nu poate fi considerată; dar, dacă ne plasăm într-un punct de vedere universal, ea nu este decât unul dintre elementele constitutive ale Perfecțiunii totale. Creația nu este imperfectă decât dacă o considerăm în mod analitic ca separată de Principiul său, deci numai în măsura în care este identificată cu domeniul Demiurgului; însă, dacă imperfectul nu e decât un element al Perfectului, el nu e cu adevărat imperfect, rezultând de aici că, în realitate, Demiurgul și domeniul său, incluzând și distincția între Bine și Rău, nu există din punct de vedere universal. Rezultă de asemenea că, din același punct de vedere, Materia nu există: aparența materială nu e decât iluzie, de unde nu trebuie de altfel să conchidem că ființele ce au această aparență nu există, deoarece asta ar însemna să cădem într-o altă iluzie, specifică unui idealism exagerat și rău înțeles.

Dacă Materia nu există, distincția între Spirit și Materie dispare chiar prin acest fapt; totul, în realitate, trebuie să fie Spirit, dar numai dacă înțelegem acest cuvânt într-un sens cu totul diferit de acela pe care i-l atribuie majoritatea filosofilor moderni. Aceștia, într-adevăr, opunând cu totul Spiritul Materiei, nu-l consideră independent de orice formă, putându-ne întreba, în acest caz, prin ce se mai diferențiază el de Materie? Dacă se spune că Spiritul nu are întindere, în timp ce Materia are, ne întrebăm cum de poate fi îmbrăcat de o formă ceea ce este lipsit de întindere? Și-apoi, la ce bun să definim Spiritul? Dacă se încearcă definirea lui printr-o formă, atunci el nu mai este Spirit. De fapt, Spiritul universal este Ființa, iar nu cutare sau cutare ființă particulară; însă el este Principiul tuturor ființelor, conținându-le astfel pe toate; iată de ce totul este Spirit.

Când omul ajunge la cunoașterea reală a acestui adevăr, se identifică pe sine și identifică toate lucrurile cu Spiritul universal, orice distincție dispărând atunci pentru el, astfel încât ajunge să contemple toate lucrurile ca fiind în el însuși (și nu în afara lui), căci orice iluzie dispare în fața Adevărului precum umbra înaintea soarelui. Astfel, chiar prin această cunoaștere, omul este dezrobit din legăturile Materiei și ale existenței individuale, nemaifiind supus dominației „Stăpânitorului acestei Lumi”, nemaiparticipând împărăției Demiurgului.

III

Rezultă din ceea ce am spus înainte că omul poate, încă din existența sa terestră, să se elibereze din domeniul Demiurgului sau din Lumea hilică, și că această eliberare se face prin Gnoză, adică prin Cunoașterea integrală. Vom remarca de altfel că această Cunoaștere nu are nimic în comun cu știința analitică și nu o presupune sub nicio formă; este o iluzie foarte răspân-